

Borcsa János
„ALKALMI” ÉS „ÖRÖK” VERSEK

Kinek és miért ír a költő? Bizonyára a kérdést, irodalomról lévén szó, amennyire elkoptatottnak, annyira életbe vágóan fontosnak tekinthetjük. Legalábbis az, aki megbízatását nem földi hatalmaktól és tényezőktől kapja, érzi, sőt tudja is, hogy megszólalása által bár egy töredéknyit át kell adnia abból, amivel őt Megbízója eleve felruházta, ezért törekszik a mindenkori olvasó megnyerésére, számít jóindulatú figyelmére. Mert hiszen miért is tarthatták volna a régiek, hogy *poeta non fit, sed nascitur?*

Persze az sem hagyható figyelmen kívül, hogy volt, illetve jöhet még olyan kor, amikor megbízatását a költő mindössze annyiban tudja teljesíteni, hogy önmagának ír vagy írhat, Radnótit idézve, mintegy „ékezetek nélkül, csak sort sor alá tapogatva / (...) / vaksin, hernyóként araszolgván...” A költő számára mindenekelőtt az írás áll, mert önmagát csak így tudja megvalósítani.

A történelmi idő adott pontján aztán az irodalom dolgai és szereplői is belekerültek a munkamegosztás, majd az intézményesülés forgatagába, s ez alól a mai költő sem vonhatja ki magát. Kényes, néha kínos kérdés viszont, hogy egzisztenciát biztosíthat-e magának ebből? Aztán az sem elég, ha egy-egy műve úgymond a könyvpiacra van, ha éppen elfogadják vagy netán mellőzik a fogyasztók, emellett a szakmának is tartozik bemutatásával, habár némelyikük például a kritikus státusával szembeni fenntartásait sem hallgatja el...

Egyenesen kimondva, alkalom szülte versben vetette fel ezt a kérdést Lövétei Lázár László *Zöld* című kötetéhez (2011) kapcsolódó *Pót-ecloga* című versében, amely az *Alkalmi* című kötetében (2016) kapott helyet. A cím szerint „alkalmi” versek gyűjteménye lenne Lövétei újabb kötete¹ is, s egyik választott mottójával a szerző még kételyt is ébreszt az olvasóban az ilyen versek értékét illetően, idézve Csokonai Vitéz Mihály véleményét, miszerint „az alkalmatosságra írott versek az aestheticusoknál már egészen neveltségbe mentek, legalább mindenkor gyanúsok...” Ha viszont az alkalom „örök” vers születését eredményezi, akkor az a bizonyos szűkebb szakma értékelése sem maradhat el – az idézett verset parafrázálva -: sok levél ékítheti a műnek kijáró díszes koszorút...

* * *

A vers mibenlétéről és szerepéről szólva gyakran idézzük a Kányádi által „felkapott” versdefiníciót, ami ugye hajdan egy gyermekolvasójában fogalmazódott meg – „A vers az, amit mondani kell.” –, de magának az írott szónak a hatását úgy általánosságban bizonyára még sokáig Lövétei egy újabb „alkalmi” versében megörökített epizód felidézésével fogjuk példázni (*Egy laikus prédikációja*). A versben megörökített történet szerint elemista csíki gyermekben játszódtott le a csoda, aki alig egy-két évvel nagyobb társát *lemagázta* – „Azt a mesét tényleg *maga* írta?” –, szemében ugyanis, valamilyen megérzés vagy ősi tudás szerint az írószerepet különleges hely illeti meg a közösségben, a fiúnak pedig az általa szerzett és nyilvánosan előadott meséje révén, tehát „íróként” sikerült rendkívüli, igazi hatást elérnie olvasójában, illetve hallgatójában. Mondhatjuk, nevelődéssel válik olvasóvá az ember, de tagadhatatlan, születésével nyert hajlamai ugyancsak meghatározóak lehetnek...

Alkalomadtán vizsgálódhat a költő, minthogy Lövétei ki is mondta ezúttal, amit érzett, tapasztalván a nem mindennapi „irodalmi” esetet – „mégiscsak van remény” –, de hogy a világunkat meghatározó globális és lokális feltételek, valamint tendenciák nem az írott szó és ezzel együtt a költőszerep megszilárdulását s a születő irodalmi művek hatását kívánják felerősíteni, azt sem lehet elhallgatni.

1 Lövétei Lázár László: *Újabb Alkalmi*. Kolozsvár, 2024, Erdélyi Híradó Kiadó.

Nem is próbálta ezt tenni Lövétei. Tanúsítja jó néhány verseskötete, mindenekelőtt a *Feketemunka* (2021) és a *Zákeus fügefája* (2023). Előbbi a rendszerváltozást közvetlenül követő évtized mindennapos társadalmi tapasztalatai alapján egy székely-magyar erdélyi közösség egzisztenciális mélységeiből emelt ki megrázó erejű helyzetképeket, „riportversek” sorozatában vázolja fel a kiszolgáltatottak méltatlan és tragikusan groteszk élethelyzeteit. S minthogy maga a költő is hosszabb-rövidebb ideig egy volt a feketemunkát végzők közül, hitelesnek tarthatjuk „tudósításait”, hiszen személyes döntésével a József Attila által is hangsúlyozott sarkalatos igazságot példázta: aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni.

Lövétei „riportversei” sorában aztán helyet kap egy olyan szöveg, amely egy vendégmunkás, ezúttal éppen a lírai hős egyedi esetét („Délután három lehetett / Egész nap ott tébláboltam a Moszkva-tér környékén / De semmi”) mintegy „visszautalja” egy történelmi idősíkba s ezáltal az általános területére, éspedig a gazda és a szőlőmunkások bibliai példázatának (Máté 20,1–16) egy csoportnyelvi regiszterbe való átírása által. Így pedig a vershelyzetben exponált kiszolgáltatottság témája egy újabbal kiegészülve immár az egyetemes erkölcsi rend dimenzióját érinti.

Az utolsó munkás című vers újabb jelentésrétege a gazda és a szőlőmunkások közötti megegyezésre figyelmeztet tehát, hangsúlyozva, hogy előbbi nem tartozik elszámolással senki másnak, csak akivel személyre szólóan egyezséget kötött. Tehát gonosz az, aki a megegyezéshez ragaszkodó gazdától számonkéri a másokkal szembeni jóságát. A vers mottójául választott bibliai igé is ezt az aspektust kívánja központba állítani: „...avagy a te szemed azért-é gonosz, hogy én jó vagyok?”

Komoly súlya van tehát itt az erkölcsi szempontnak, mondhatnók, mintegy előremutat Lövétei következő kötetének a problematikájára, hiszen a *Zákeus fügefáját* éppen ezek, az egyénre s annak a világban elfoglalt helyére, illetve a hitre vonatkozó kérdések uralják. Mert ebben a versvilágban csak a „kellékek” korhoz kötöttek, az eszmei tartalom kortalan. Mégha Zákeus görög írástudó szolgája, Tektón vallja is meg, akkor is magunkénak mondhatjuk: „Mert tényleg jó lenne, ha jönne az a Valaki, / Mert hátha jönni fog, / Aki majd, / Aki egyszer majd, /

Hátha már itt is van.” (*Levél Gadarába*) Más alkalommal aztán a lírai alany közvetlenül is megszólal, mai helyzetére reflektál, s adott pillanatban a Kinek és miért ír a költő? kérdésre is egyfajta választ ad: „Hogy lássa a boldog utókor, / Mily korban éltem én e földön.” (*Egy pénzérmére*)

Már-már megszokottá vált Lövétei költői „működésében”, hogy nemegyszer tér vissza valamely lezárt munkája világához, illetve annak „környékére”, s az utólag elkészült „appendix”, „elköszönés”, „búcsú” vagy éppen „előszó” aztán bekerül az „alkalmi” verseket egybefogó kötetekbe (*Alkalmi*, 2016, *Újabb Alkalmi*, 2024).

Amikor a költő például visszatér a *Zákeus fügefája* „környékére” (*Tektón zárójelentése, odaátra*), az adott kort idézi meg – még az antik időmértékes verssor, a hexameter választásával is! –, s ebben az istenkereső embert, Zákeust, akinek különben negatív világtapasztalata („a világ most még csak pusztá okádék”) mondhatni megegyezik sokféle jelenkori létérzékeléssel, s az ebből fakadó kiábrándultsággal és képtelenséggel például, hogy ezúttal csak a fent idézett, *Egy pénzérmére* című versben kiállított lételeltre hivatkozunk. Lövétei hősenek hite viszont oly szilárd, hogy a mai istenkeresőket is megerősítheti törekvésükben. „Hidd el, öcsém, hogy hitre vagyunk ítélve a földön: / hinnünk *kell*, hogy a jézusi szónak lesz foganatja!” – hagyatkozott Tektón nevű szolgájának Zákeus.

Kötetépítkezés tekintetében különben az alkalmak szülte versek mindkét gyűjteménye ugyanazt a sémát követi, és pedig két részre tagolódnak a kötetek, az első a *-nak/-nek*, vagyis a valakinek, esetleg valaki emlékének ajánlott verseket, a második pedig a *-ról/-ről*, vagyis a valamiről szólóakat tartalmazza, s mindkettő élére ugyanazt a két mottót tűzte a szerző. Kiderül így, a költő számára mennyire fontosak családtagjai – a lányainak ajánlott *Melyik Nap alatt?* című kötetnyitót egyenesen „örökversnek” tartom! –, pályatársai közül pedig Kányádi Sándor, Buda Ferenc, Király László, Farkas Árpád, Bogdán László, Molnár Vilmos, Fekete Vince, Kovács András Ferenc szerepel, igaz, egyeseknek közülük immár „odaátra” küldi hódolatát a költő. A második egységben kaptak helyet, többek között, egy-egy korábban befejezett munkájának az „utóregzései”, olyan alkalmi versek ezek, amelyekben a költő visszanyúlt valamely témához, motívumhoz, figurához, ezáltal

újraértelmezésre szólítva fel az olvasót (*Pérez, Tektón zárójelentése, odaáttra*), de találunk (amerikai) útinaplót, a magánéleti élményeket családtörténetbe ágyazott lírai „jelentéseket” (*Pérez, Havas pálma*), vagy az éppen szemünk előtt zajló, sőt az ember által elszenvedett mindennapi eseményekre reflektáló verseket (*Mese az emberről, Koldusernyő*).

A „poétai mező” különféle övezeteit járta be és művelte Lövétei az eltelt negyed században, így a vers és a lírai költészet mibenlétének számtalan lehetőségét villantotta fel. Figyelemre méltó, hogy köteteinek kritikai fogadtatása is kedvező volt, ami egyébként a szakmai testületek részéről is megmutatkozott, s aki követte irodalmi munkásságát, most jó érzéssel nyugtázhatja, hogy ennek a lírai műnek kijáró díszes koszorút megérdemelten ékíti immár sok levél...

*Elveszett lelkek aratása, 2014
(135 x 175 cm, olaj, vászon)*